

О МОДУЛАРНОЈ НАСТАВИ
-Директор школе, 3/2011. - БЕОГРАД - UDC: 371.3.333

РЕЗИМЕ

У првој деценији 21. вијека у Републици Српској и у Босни и Херцеговини у цјелини почињу значајне активности везане за реформу средњег стручног образовања. Ове активности се прво воде у оквиру PHARE VET подршке, а затим EU VET подршке. Главни посао се одвија у осмишљавању модуларног наставног плана и програма. Имајући у виду чињеницу да се о појмовима модуларни наставни план и програм, модуларна настава, модуларно планирање и програмирање мало или бар недовољно говорило овдје покушавамо на инструктиван начин појаснити поменуте појмове.

Кључне ријечи: Модул, модуларна настава, модуларно планирање, активне наставне методе

0. Полазећи од чињенице да је у протеклих десетак година у Републици Српској и у БиХ у цјелини, али и у свим земљама насталим распадом бивше СФРЈ дошло до веома снажних реформских процеса у средњем образовању а уважавајући сазнања до којих смо непосредним увидом у наставни рад у школама дошли дужни смо проговорити о тим реформским процесима и то не са становишта саме реформе, него са становишта наставне методологије, односно са становишта недостатка основних стручних знања неопходних за квалитетну реализацију наставних садржаја дефинисаних новим реформисаним програмом. Укратко речено наш циљ није објашњавање суштине саме реформе стручног образовања, него нам је циљ да између осталог укажемо на главне проблеме који прате ову реформу, а то су између осталих и неразвијена нова наставна методологија, недоречен и недовољно јасно дефинисан појмовни терминосистем и недостаци квалитетних програма за едукацију постојећег наставног кадра. И није главни проблем у томе што нема квалитетних обука постојећег наставног кадра, него је главни проблем у томе што се ниједан наставнички факултет не бави развијањем одговарајуће наставне методологије са прецизним појмовнотерминолошким разграничењима унутар ње саме, нити је у складу с новим захтјевима допуњен програм методике наставе на било којој катедри. Универзитетски професори методике појединих предмета студенте обучавају искључиво класичној методици, или још боље речено методици класичне, традиционалне наставе па када млади професор почне да ради у средњој школи онда се сусреће са реалним проблемима које сам не може правилно да ријешити, а квалитетну помоћ нема од кога у школи да добије јер ни старије колеге нису, ни из далека, овладале методологијом модуларне наставе него исту изводе на један веома дискутабилан, свој начин гдје та настава више није ни традиционална каква је била у разредночасовном систему, нити је реформисана модуларна. Она је у пракси један заиста чудан сурогат који ни из далека не даје очекиване резултате.

Али, како смо већ рекли, нама није циљ да критикујемо постојеће стање, него имамо намјеру да у овој расправи објаснимо који је пут прешла реформа средње школе код нас, као и да објаснимо основне појмовнотеоријске карактеристике нове, модуларне наставе. И не само то, него и да покренемо универзитетске наставнике методике наставе свих предмета да у своје наставне програме уврсте и теме из модуларне наставе како нам се неби догађало да у вези с том наставом дипломирани професори немају појма на самом почетку своје наставничке праксе.

1. У Републици Српској и у основним и у средњим школама од 1992. године примјењује се

* r.lalovic@rpz-rs.org

незнатно модификовани НПП из Србије, а у употреби су и уџбеници које је штампао Завод за уџбенике и наставна средства Србије. Разговори о реформи образовног система у Републици Српској су се почели интензивно водити 1998. године да би се од 1999. године кренуло у реформу основне школе¹, а затим у оквиру БиХ и у реформу средње школе.

Након низа интензивних разговора у периоду 1998. до 2001. године у оба ентитета развија се потпуно нови НПП² за шест занимања у дванаест средњих школа у оквиру **PHARE VET** програма. Крајем 2001. и почетком 2002. године у оквиру **BRIGDING** програма извршена је ревизија новоразвијеног НПП-а (*curriculum*) и пилот школама се придружује још осам средњих школа.

У наведеном периоду развијена је радна верзија методологије за израду новог наставног програма³ фокусираног на реализацију модуларног система наставе у коме доминирају активне наставне методе.

У овако конципираном систему први пут код нас се дефинишу тзв. исходи учења⁴ којим се одређује шта ученик зна и може да уради након усвојених знања из одређеног модула или из групе модула, односно наставног предмета.

Ангажовањем једног мањег броја предавача, углавном наставника из средњих школа у којима се у Енглеској и Данској примјењује сличан наставни програм извршена је нека врста обуке наших наставника из свих у овај пројекат укључених школа да би се та обука у извјесном смислу наставила и у оквиру EU VET⁵ II и EU VET III програма с циљем даљег развијања новог НПП-а, одговарајућих активних метода, нових стандарда и оцјењивања ученика. Та активност је посебно била актуелна 2004. и 2005. године када је у реформу укључено нових четердесетпет средњих школа. EU VET III је заживио 2007. године, а EU VET IV 2011. године.

Када је ријеч о Републици Српској стручне службе у Републичком педагошком заводу након тог периода развијају самосталан модуларни НПП за све струке и занимања након чега све средње школе трећег и четвртог степена, наравно осим гимназија, прелазе на нови, модуларни НПП у свим разредима.

Осим EU VET подршке у реформи одређених струка и занимања у БиХ је присутна и GTZ подршка за електро и за машинску струку.

Али ту и настају главни проблеми. Примјену новог НПП-а са новом и у односу на традиционални разредночасовни систем битно различитом методологијом не прати нова и квалитетна едукација наставника. У школама се јављају тихи отпори, суштина се углавном полуилегално подешава како коме одговара и добијамо један чудан систем о коме смо већ нешто рекле као о својеврсном сурогату.

2. Када је ријеч о стручној литератури у Републици Српској везаној за модуларну наставу ње на српском језику скоро да и нема ако овдје не убрајамо радне материјале са семинара и разних других обука наставника⁶. Ти материјали могу послужити као „нужно зло“ у ситуацији када не постоји шта друго и боље.

¹ Министарство просвјете, Наставни план и програм за огледну основну школу, Бањалука, децембар, 1999. г.

² Циљеви новог НПП-а су били: оспособити одговорне, самосталне, креативне, самопоуздане, и подузетне ученике за самосталан рад и активну примјену знања у пракси; охрабрити тимски рад, слободно изношење различитих идеја те доношење самосталних и ваљаних одлука; повећати способност и квалитет комуникације међу ученицима; повећати повезаност теоријског и практичног учења; повећати кориштење рачунарске технологије и сл.

³ Детаљније у радном материјалу ПРАКТИЧАН ПРИСТУП РАЗВОЈУ МЕТОДОЛОГИЈЕ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ, Phare program za stručno obrazovanje i obuku Bosna i Hercegovina, прољеће, 2000. године

⁴ Детаљније у Раде Р. Лаловић, НЕКИ САВРЕМЕНИ ПОГЛЕДИ НА ЦИЉЕВЕ, ЗАДАТКЕ, ИСХОДЕ И СТАНДАРДЕ У ОБРАЗОВАЊУ, часопис Значења, Добој, 2008.

⁵ EU VET програм је акроним од EU – Европска унија и VET – стручно образовање и обука (Vocational Education and Training)

⁶ Ево неких радних материјала: Практичан приступ развоју методологије наставног програма у босни и херцеговини, Phare program za stručno obrazovanje i obuku Bosna i Hercegovina, прољеће, 2000. године; Приручник за наставнике –помоћ у обучавању, лето, 2000; Смјернице за развијање модуларних наставних планова и програма (курикулума)у VET-у, јесен 2007.

Ми ћемо овдје представити три стручна рада који су читаоцима доступни на српском језику, а ријеч је о раду Младена и Наде Вилотијевић⁷, Модуларна настава, раду П. И. Третјакова и И. Б. Сеновског⁸, Технологија модуларне наставе у школама и Радомира Живковића, Модуларна, дистанца и микро настава⁹. Неопходно је поменути и неке мини приручнике који могу бити од користи, а које је издало Министарство просвјете Србије који су доступни су у електронској верзији, а много рјеђе у оригиналној штампаној форми. То су: Методологија развоја наставног програма у средњем стручном образовању и образовању одраслих¹⁰; Методологија развоја модуларних наставних програма у стручном образовању¹¹; Методе оцјењивања у средњем стручном образовању¹² и др.

Младени Нада Вилотијевић у наведеном раду одмах полазе од појмовног одређења **модула** којим се „означава конструисана целина састављена од елемената логички међусобно повезаних која омогућује еластичан приступ и промене уколико се за то укаже потреба“¹³. Овдје се указује и на чињеницу да се модуларни приступ настави почео примјењивати шездесетих година двадесетог вијека у англосаксонским земљама.

Модул се даље посматра као „логички изведен део садржаја наставног предмета који треба усвојити да би се постигли постављени циљеви.“¹⁴

У другом одјелку аутори се баве **принципима модуларне наставе**, али *нигдје не дефинишу шта је то модуларна настава*. У расправи се одмах прелази на модуларне принципе и то: „модуларности, обраде из наставног програма изведених елемената, динамичности, примјењивости и оперативности знања, еластичности, сагледавања перспективе, разноврсности и методичког консултовања, паритетности“¹⁵ гдје се сваки од наведених принципа посебно образлаже.

У одјелку **Структурисање садржаја у модуларној настави** указује се да је „сврха разраде модула да се одређена тема рашчлани на компоненте које ће бити у складу са образовно-васпитним задацима, да се одреде савремени наставни облици и методе за сваку компоненту и интеграција свега тога у једну целину.“¹⁶ Пошто је модул самостална структурална јединица аутори указују да је он некомплетан ако као његов саставни дио нису дефинисани и неопходни дидактички и методички материјали као и одговарајућа помоћна стручна литература која олакшава квалитетно усвајање планираних садржаја.

У закључном разматрање под насловом **Предности модуларне наставе** аутори констатују да „ова врста наставе знатно доприноси повећању ефикасности учења јер је концентрисанија и усмјеренија од класичне предавачке наставе.“¹⁷

У тексту Радомира Живковића **Модуларна, дистанца и микро настава** дата су прегледно, у кратким тезама основна дидактичка обиљежја модуларне наставе, али у тексту нису дати одговори ни на једно кључно питање, ни шта је модул, ни шта је модуларна настава, ни шта је модуларно планирање. Рад је у принципу један врло кратак и прегледан подсјетник о предностима модуларне наставе у односу на традиционалну наставу и о категоријама модуларног приступа те због тога може бити у извјесном смислу користан и инструктиван.

Руски аутори Третјаков и Сановски у расправи **Технологија модуларне наставе у школама** дају исцрпан аналитички преглед најзначајнијих ставова и погледа који су присутни у руској

⁷ www.edu-soft.rs/cms/ прочитано 25. маја, 2011.

⁸ Образовна технологија, бр 3/2003.

⁹ Образовна технологија, бр. 2-3/2006.

¹⁰ Peter Van Engelshoven, Момир Деспотовић, Искра Максимовић, Александра Пејатовић, Методологија развоја наставног програма у средњем стручном образовању и образовању одраслих, Београд, недатирано

¹¹ Београд, април, 2008.

¹² Београд, април, 2008.

¹³ www.edu-soft.rs/cms/ прочитано 25. маја, 2011.

¹⁴ Исто

¹⁵ Исто

¹⁶ Исто

¹⁷ Исто

дидактичко-теоријској мисли везаној за ову проблематику крајем двадесетог и на почетку двадесетпрвог вијека. Рад је структурно састављен од пет поглавља и то: *Неопходност иновација наставноваспитног процеса у савременој школској настави*; *Методолошка основа модуларне организације процеса наставе и васпитања у школи*; *Основе рефлексивног управљања наставом*; *Филозофско осмишљавање модуларне наставе* и *Садржај модуларне наставе*.

У првом одјељку овог рада аутори полазе од одређења наставе и васпитања „као начина функционисања педагошког система чији је садржај управљање човјековим развојем“¹⁸ да би се затим поопштили и циљеви педагошких система гдје појединац постаје субјекат код кога се формира самосталност и способност самоусмјеравања. Аутори указују да савремени приступ настави и учењу има „у центру пажње наставно-едукативну активност ученика, а не инструкције за сваки појединачни час“¹⁹ за разлику од „традиционалне разредночасовне организације наставе и васпитања која је „далеко од оптималне варијанте.“²⁰

Посебна пажња се посвећује профилу савремене школе пред коју се поставља питање „како на најбољи начин припремити матуранте за четрдесетогодишњи период активног рада.“²¹

Одговарајући на то питање у школама су „почели да се широко примењују наставни планови и програми које сачињавају обавезни предмети и курсеви по избору ученика.“²² Та модернизована настава која у суштини има „модуларну организацију“ гдје „конструкција наставне грађе обезбеђује сваком ученику постизање одређених дидактичких задатака.“ је све више прихваћена у школама не само у западним земљама него и у Европи у цјелини.

У дијелу рада **Методолошка основа модуларне организације процеса наставе и васпитања у школи** аутори се баве социјално-педагошким системима и подсистемима у којима поједине врсте школа имају своје јасно мјесто. У те системе се овдје убраја и модуларна организација наставе.

Тим социо-педагошким системима се на посебан начин управља да би се постигли одређени циљеви, а они се пажљиво бирају и дефинишу кроз „процес модуларног пројектовања, усмјеравања, формирања и развоја личности појединца који се васпитава и учи у сагласности са социјалном наруцбином.“²³

Овдје се имплицитно уочавају идентични ставови из савременог општег, па и образовног менаџмента о даваоцима и корисницима услуга, а у образовању су то школе с једне стране и ученици, њихови родитељи и привредна комора с друге стране.

Осим приступа систематичности овдје се помиње и синергетски приступ у организацији модуларне наставе. „Његова суштина је у проналажењу општих законитости које управљају процесима самоорганизације у најразличитијим системима, укључујући и модуларни.“²⁴

Анализирајући карактеристике синергетског приступа аутори закључују да „у модуларној организацији наставе наставни процес који се у потпуности гради на активности ученика омогућава дубину и сигурност знања добијених захваљујући презентацији суштинских аспеката нове наставне грађе и примени различитих облика материјализације нових сазнања.“²⁵

И на крају овог одјељка се наводе главни циљеви модуларне наставе, а то су: конфорни темпо рада ученика, његово дефинисање својих могућности, флексибилну структуру садржаја наставе, интеграцију њених различитих видова и облика и постизање високог нивоа коначних резултата.

У одјељку **Основе рефлексивног управљања наставом** говори се о основним процесима демократизације и хуманизације школе, о самоспознаји и мотивацији, о улози наставника и о процесу организације наставног рада да би се дошло до закључка да основни „облици модуларне наставе треба

¹⁸ П.И. Третјаков, И.Б. Сенновски, Технологија модуларне наставе у школи, Образовна технологија, бр. 3/2003.

¹⁹ Исто

²⁰ Исто

²¹ Исто

²² Исто

²³ Исто

²⁴ Исто

²⁵ Исто

да су адекватни њеном садржају. Наставни садржај структурисан према модуларном принципу, сарадња са професорима и узајамно дјеловање са ученицима из разреда су три основна чиниоца рефлексивног развоја ученика преко наставних активности.²⁶

У дијелу текста са поднасловом **Филозофско осмишљавање модуларне наставе** аутори анализирају микро и мега космичке системе и у оквиру њих човјека као микросистем закључујући да је „човјеков живот процес самоуправљања, саморегулације и саморазвоја“²⁷ чијој природи највише одговара модуларни систем образовања.

И на крају овог инструктивног рада аутори говоре о **Садржају модуларне наставе**. Полазећи од става да „школа треба да реши два проблема: прво да обезбеди систематичност и обим информација и, као друго, да омогући оптимално кориштење педагошке технологије која се базира на сарадњи учитеља и ученика“²⁸ детаљно се говори о принципима систематичности, о селекцији наставне грађе, о процесима спознаје, о хијерархији система и алгоритмичним системима спознаје да би закључили да је најприродније да се „за размену информација у таквој настави користи модул. (...) Модул има све параметре система који се проучавају. (...) За програм наставног модула бирају се наставни елементи који у целини и у узајамним везама сачињавају логичну структуру“²⁹ да би се као главни закључак извела констатација да „структурирање садржаја наставне грађе на модуларној бази омогућава ученику и учитељу да схвате предмет разматрања ради спознаје новог.“³⁰

Када је ријеч о помињаним публикацијама које су настале у Србији њихов садржај је свакако веома инструктиван и утицао је на комплетирање наших општих ставова и погледа на проблематику модуларне наставе, али се њима посебно нећемо бавити, јер ни у њима нису извршена појмовно-терминолошка разграничења, нити је представљена битно другачија методолошка концепција.

3. Да бисмо у потпуности схватили шта је модул и модуларна настава морамо јасно разграничити појмове *курукулум* и *наставни план* и *програм* ако ни због чега другог, а оно због тога што се модул и модуларна настава јављају у западним земљама као дио курикулума, а наставни план и програм је по својој суштини далеко ближи разредночасовном систему наставе, односно њеном традиционалном, унапријед утврђеном и строго дефинисаном концепту.

У нашој дидактичкој теорији јасно је дефинисано шта се подразумејева под појмом *наставни план*, а шта под појмом *наставни програм*. Вилотијевић у великој тротомној дидактици каже „ програм, наставни – прописани документ (подзаконски акт) којим су прописани наставни циљеви и задаци по предметима и разредима за једну врсту школе.“

Под *наставним планом* се подразумејева основни подзаконски документ који садржи попис наставних предмета у одређеној врсти школе за сваки разред посебно, као и годишњи и седмични фонд часова по предметима и разредима. Наставним планом су предмети разврстани на основне (обавезне), изборне и факултативне.

Појам *курукулум* се у широј употреби у Европи јавља крајем шеснаестог и почетком седамнаестог вијека у значењу редослед образовања. Побједом реформских погледа које су промовисали Ратке и Коменски у европској терминологији је појам *курукулум* замијењен појмом *дидактика*. Али, појам курикулум, који је потиснут из европске науке пренесен је и развијен у Америци, да би се након другог свјетског рата под утицајем америчких научника поново вратио у Европу.

Под појмом *курукулум* различити амерички и европски теоретичари су често подразумевали не само наставни план и наставни програм, него и дидактику, методику, школску педагогију па и социологију. Имајући у виду научне ставове европског курикуралног покрета у двадесетом вијеку може се поуздано тврдити да је курикулум много шири појам од појмова наставни план и наставни програм,

²⁶ Исто

²⁷ Исто

²⁸ Исто

²⁹ Исто

³⁰ Исто

али недовољно широк да би објединио остале педагошке дисциплине , а дидактику поготово. Дакле, под *курукулумом*, у савременом смислу, се подразумејева и наставни план, и наставни програм, и посебно циљеви и исходи учења и поучавања, и садржаји поучавања и учења, и поступци поучавања, и стандарди знања, и наставни стил.

Пратећи историјски развој образовања лако се прати и развој наставних програма и курикулума у цјелини. Види се да је наставни програм код нас и курикулум у западним земљама био изложен различитим промјенама. Да би те промјене биле сврсисходне и ефикасне морало се водити рачуна о даваоцима образовних услуга и корисницима тих услуга. Наравно, главне правце развоја програма диктирали су корисници услуга, а то нису само ученици и њихови родитељи, него и друштвена заједница, разне привредне компаније и државна идеологија и политика. Дакле, управљање промјенама у реформским процесима у области наставних програма се с правом данас означава као посебна активност под именом *менаџмент у курикулуму*.

Стручњаци који се баве развојем наставних програма и пројектовањем промјена у истим морају да воде рачуна о теорији и пракси које дјелују синхронизовано. Теорија без праксе је неупотребљива, а пракса без теорије је немоћна. Поред јасно дефинисаних теоријских циљева менаџери програма морају да знају и интересе људи и група од утицаја, јер они постављају и економске, и идеолошке, и политичке оквире у којима започињу и завршавају све расправе о наставним програмима или о курикулуму у цјелини.

Сагледавајући идеолошки контекст и циљеве различитих интересних група западни теоретичари Даињин и Макверсон су 1992. године систематизовали различите приступе дефинисању оквира у којима се рјешавају расправе о наставним програмима. То су: нео-класични или хуманистички приступ, либерални-мериократски приступ, либерално-прогресивни приступ, друштвено-критички приступ, религиозни приступ и прагматички приступ.

Имајући у виду све различитости наведених приступа, па и сасвим супротне интересе утицајних људи и група као потенцијалних корисника образовних услуга менаџери наставних програма морају да располажу широким знањем и мудрошћу предлажући посебне моделе наставних програма који се обично означавају као *интегративни*.

Да би се избјегле непотребне расправе у многим државама се дефинишу национални наставни програми - курикулуми иза којих стоји државна политика. Али, пошто и национални програми имају значајних недостатака који углавном произилазе из крутих процедура које онемогућавају неопходне и благовремене интервенције на побољшању програма и његовом осавремењавању чини се да је за менаџере наставних програма, а и за најдиректније кориснике образовних услуга најприхватљивији облик програмирања наставне праксе широко постављен курикулум са јасним исходима учења и стандардима, односно нивоима знања уобличеним у мање цјелине које се обично означавају као модули.

Приликом реформе било ког образовног система, а самим тим и прије, и у току процеса развоја наставних програма води се рачуна о потребама ученика, о потребама економије и привреде за стручним и ефикасним кадром, о социјалној стабилности, о културниј традицији и о међународној прихватљивости новог модела. Анализом свих ових сегмената менаџери наставних програма долазе до ваљаних одговора на питања: *колико је њихов концепт изводив, да ли то што желимо можемо себи обезбједити и да ли је то што желимо одбрањиво*.

У већини савремених европских образовних система, па и у наставним програмима и процесима њиховог развоја посебно се води рачуна о тежњама које мање или више утичу на коначни дизајн наставних програма. У наредној табели су представљене неке од тих тежњи.

ОД:	ДО:
Подучавања	Учења
Преношења чињеница	Израђивања знања ученика
Меморисања информација	Анализе, синтезе, процјене, примјене

	информација
Концентрисања на знање	Развијања знања, способности, вриједности и ставова
Учења напамет	примијењеног знања/ учења у контексту
Категоријалног знања (традиционални предмети)	Интегрисаног знања (шира подручја учења)
Школовања	Цјеложивотног учења
Фокуса на информацију	Фокуса на исход
Дидактичког подучавања	Наставних стратегија укључујући методологију „интеракције“

Управо водећи рачуна о снажним интегративним процесима на цијелој планети, о корисницима и даваоцима услуга и о глобалном тржишту роба, знања и капитала и у Републици Српској, а и у БиХ у цјелине су, како смо већ напоменули, прихваћене нове тенденције и нови концепти НПП-а са пратећом новом образовном методологијом и образовном технологијом. У центру тог новог, у потпуности ревидираног НПП-а у средњим стручним и техничким школама је модул као основна структурна јединица НПП-а.

4. Модул као основна структурна јединица курикулума, односно модуларног НПП-а нема једну оштеприхваћену дефиницију, односно дефинисан је на више начина зависно од схватања аутора који оперишу самим термином.

У *Опћој енциклопедији Југословенског лексикографског завода*, која важи као веома референтна енциклопедија, се каже да је „Модул (lat. *modulus*: мјера, мјерило); 1. Узорак, образац, основна мјера, калуп, модел, празна (апстрактна) схема према којој се структурирају (редају, организују) конкретни елементи.“³¹

Младен и Нада Вилотијевић у поменутом раду о модуларној настави под модулом подразумевају „релативно самосталан део неког система са одређеном функцијом, а наставни модул је логички обликована и заокружена целина информација и радњи потребна за стицање знања, умења и навика. То је логички издвојен део садржаја наставног предмета који треба усвојити да би се постигли постављени циљеви што се утврђује контролом знања, умења и навика по савладавању модула.“³²

На више мјеста у оквиру формалних или неформалних обука и савјетовања модул се дефинише као *скуп исхода учења, односно, као скуп функционалних знања, вјештина и способности (радних компетенција) неопходних за обављање одговарајућег посла.*

Жељко Поткоњак дефиницију модула преузима из радних материјала *Практичан приступ развоју методологије наставног програма у Босни и Херцеговини – смјернице*, PHARE VET-а из 2000. године гдје се каже „модул је заокружени сет резултата учења са јасно дефинисаним критеријумима за оцјењивање који може да стоји самостално или у вези с другим модулима“.³³

Ова PHARE VET-ова дефиниција модула је доживјела извјесну еволуцију у оквиру програма EU VET 3 гдје стоји да је „модул основа модуларног НПП-а. Постоје различита гледишта за дефиницију модула. Модул је независан, кохерентан и самопостојећи али сродан сет резултата учења унутар или ван ширег предмета, са јасно дефинисаним садржајем и претходно дефинисаним стандардима и методологијом оцјењивања. Модул може бити сам или повезан са другим модулима са којим може да направи шири опсег компетенција и квалификација.“³⁴

³¹ Опћа енциклопедија ЈЛЗ, Загреб, 1979.г.

³² www.edu-soft.rs/cms/ прочитано 25. маја, 2011.

³³ Жељко Поткоњак, Исходи учења у настави математике, www.eobrazovanje.com, прочитано 30. маја, 2011.

³⁴ Помоћни материјали за учење, Обука савјетника из просвјетнопедагошких завода у БиХ, EU VET 3, септембар, 2008. године

Када је ријеч о врстама модула они се у свим радним материјалима дијеле једино по статусном критеријуму у оквиру НПП-а тако да постоје кључни, односно обавезни модули, факултативни модули и изборни модули. „Кључни модули су обавезни за предмет или профил (...). Није могуће стећи квалификацију без позитивног савладавања кључних модула. Факултативни модули су они које ученик може пропустити или замијенити са неким другим модулима. Изборни модул је термин веома близак факултативном. Ученику се може дати шанса да међу одређеним модулима изабере онај који највише одговара његовим личним интересовањима или професионалној оријентацији и жељама које појединац има везано за образовање.“³⁵

Из свега овдје наведеног јасно се види да су сви аутори који су дефинисали модул остали на нивоу поопштених дефиниција које се свде на сличне констатације: логички обликована и заокружена целина информација; заокружени сет резултата учења; скуп функционалних знања, вјештина и способности; независан, кохерентан и самопостојећи али сродан сет резултата учења унутар или ван ширег предмета и слично.

И када описују модул, односно када описују његов садржај тај опис је толико формалан да се из њега не види суштина самог садржаја који он носи са собом. Наиме на свим мјестима се једино скреће пажња да модул има: назив и шифру, сврху, специјалне захтјеве, циљеве, јединице, резултате учења, смјернице за наставнике, дефинисану повезаност са другим модулима или предметима, средства / изворе/ и оцјењивање (кључне способности).

Једино општа дефиниција модула дата у Опћој енциклопедији ЈЛЗ наговјештава суштину модула и његово структурно одређење гдје се како смо видјели каже да је модул празна (апстрактна) схема према којој се структурирају (редају, организују) конкретни елементи.

И управо та празна, апстрактна схема у којој се структурирају конкретни елементи улази у саму суштину структуре модула која касније омогућава наставнику да јасно планира и програмира свој рад са ученицима, а аутору који пише нови модул даје могућност да систематично дефинише и садржаје, и исходе учења којима се тежи не само реализацијом датог модула, него и самог НПП-а, односно курикулума. А ти конкретни елементи су управо оне јединице које су само поменуте, али не и дефинисане у свим описима модула. Додуше у поменутим Смјерницама (радни материјал PHARE VET-а а из 2000. године се каже „јединице (али се не каже које, прим. Р.Р.Л.) дијеле модул у групе повезаних специфичних резултата учења који помажу процесу учења, настави и оцјењивању.“³⁶

А да би у потпуности разумјели структуру самог модула овдје ћемо се послужити традиционалном дидактичком терминологијом и конкретним примјерима из наставе српскога језика. По нашем дубоком убјеђењу сам модул, ради лакшег разумијевања, треба поистовијетити са оним што се у дидактици назива **наставна област**. Она се даље дијели на наставне теме, а оне на наставне јединице. Дакле, **наставна област** одговара самом модулу (логички обликована и заокружена целина информација; заокружени сет резултата учења; скуп функционалних знања, вјештина и способности; независан, кохерентан и самопостојећи али сродан сет резултата учења унутар или ван ширег предмета и сличн); **наставне теме** су уствари *модуларне теме*; а наставне јединице су елементарне *модуларне јединице*.

Ево и конкретног примјера из наставе српскога језика: **модул** у другом разреду су **медији, односно медијска комуникација**. То је у традиционалном смислу наставна област. Ова **област, односно модул** се дијели на **модуларне, односно наставне теме** (*новине, радио, филм и телевизија*). Даљим развијањем **модуларних тема**, нпр. **новине** добијају се **модуларне јединице** (нпр. *вијест, извјештај, репортажа, чланак и сл.*).

Наравно, овдје постоји једна суштинска разлика, умјесто захтјева шта ученик треба научити, односно шта наставник треба испредавати за одређени временски период како је то писало у традиционалним наставним програмима овдје поред тога имамо и пажљиво дефинисане исходе учења у свим наведеним сегментима.

³⁵ Исто

³⁶ Практичан приступ развоју методологије наставног програма у Босни и Херцеговини – смјернице, PHARE VET из 2000. г.

5. Да би се у потпуности схватио сам модул и да би његова реалитација била што квалитетнија сваки наставник би морао да влада основним знањима која му омогућавају самостално креирање, односно развијање било ког модула у оквиру предмета који предаје. Наравно, та основна знања би морао да има и сваки новодипломирани наставник на било ком наставничком факултету, дакле, наставник приправник.

Поступак развијања самог модула је једино описан у материјалима које је развио PHARE VET, односно EU VET у БиХ и ту методологију ћемо ми у цијелости пренијети у овај рад³⁷ из једног јединог разлога, а то је разлог доступности, односно недоступности поменутих материјала свим наставницима, односно студентима наставничких факултета. Свугдје гдје нам се учини да су неопходна појашњења или коментари ми ћемо их користити. (Текст коментара је исписан косим словима – *italic*.) Аутори текста који слиједи су : проф. др Е. Г. Димитропулос, Сања Луло и Карстен Шмит. Преузети текст је са доста стилских неравнина и могао је бити стилистички далеко елегантније уобличен, али за то аутор овог рада није одговоран.

„4.3.2. Шта треба бити садржај модула

Типични формат модула има садржај и облик приказан у дијелу 4.3.3. испод.

Дијелови модула су:

1. Назив породице занимања
2. Назив занимања
3. Предмет (*мисли се на наставни предмет из НПП-а. Прим. Р.Р. Л.*)
4. Назив и степен занимања
5. Број модула за предмет
6. Шифра модула
7. Датум завршетка модула

-
8. Сврха модула
 9. Посебни услови / предуслови / захтјеви
 10. Циљеви модула
 11. Јединице
 12. Резултати учења по јединици
 13. Смјернице за наставнике
 14. Повезаност НПП-а
 15. Ко може предавати модул
 16. Тим за развијање модула

-
17. Лица која су извршила измјене у нацрту модула за вријеме развоја
 18. Специфичне додатне напомене

Бројеви 1 до 7 садрже идентитет модула. Бројеви 17 и 18 ће се уклонити након завршетка. (*Овдје се мисли на ставке означене поменутих бројевима. Прим. Р.Р. Л.*)

³⁷ Овдје се директно мисли на Помоћни материјал за учење, Обука савјетника из просвјетнопедагошких завода у БиХ, EU VET 3, септембар, 2008. године.

4.3.3. Писање модула

Формат

Модули требају бити написани на обрасцу датом испод. Упутства за попуњавање обрасца су дата накнадно. Нормално, дужина попуњеног обрасца не би требала бити краћа од 3, нити би требала прећи преко 6 страница.

1. ПОРОДИЦА ЗАНИМАЊА					
2. НАЗИВ И СТЕПЕН ЗАНИМАЊА					
3. ПРЕДМЕТ					
4. ИМЕ МОДУЛА					
5. БРОЈ МОДУЛА ЗА ПРЕДМЕТ					
6. ШИФРА МОДУЛА					
7. ДАТУМ КАДА ЈЕ МОДУЛ ЗАВРШЕН					
8. СВРХА МОДУЛА:					
9. ПОСЕБНИ УСЛОВИ / ПРЕДУСЛОВИ / ЗАХТЈЕВИ:					
10. ЦИЉЕВИ МОДУЛА:					
11. ЈЕДИНИЦЕ					
12. ИСХОДИ ПО ЈЕДИНИЦИ:					
Након успјешног завршетка сваке јединице ученик ће бити способан да					
Јединица		Знање	Вјештине	Личне компетенције	
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
итд.					
13. СМЈЕРНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ					
<i>13.1 Потребна средства и објекти:</i>					
<i>13.2 Наставне методе и технике:</i>					
<i>13.3 Наставна средства:</i>					
<i>13.4 Помоћна наставна средства и материјали:</i>					
<i>13.5 Оцјењивање ученика:</i>					
14. ПОВЕЗАНОСТ НПП, ТЕМАТСКА ПОВЕЗАНОСТ:					
15. КО МОЖЕ ПРЕДАВАТИ ОВАЈ МОДУЛ:					
16. ТИМ ЗА РАЗВИЈАЊЕ МОДУЛА:					
Име, презиме и титула		Школа	Адреса	Тел/факс	Е-mail
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
и тд.					
17. ЛИЦА КОЈА СУ НАЧИНИЛА ИЗМЈЕНЕ У НАЦРТУ:					
18. ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ:					

Попуњавање обрасца

Доле су дата образложења за попуњавање обрасца за модуле. Нумерисање доле наведених образложења прати нумерацију у обрасцу модула (4.3.2). Бројеви се могу унијети као горе изнад када се користе обрасци за писање модула.

1. Породица занимања

Уопште назив породице занимања као у Класификацији занимања („CO“) усвојеној од стране власти у БиХ.

2. Назив занимања и степен

Уопште назив породице занимања као у Класификацији занимања („CO“) усвојеној од стране власти у БиХ, уколико није другачије наложено. Добајте степен занимања у десном углу, поново како је то дато у Класификацији занимања.

3. Предмет

Упишите назив предмета коме припада модул.

4. Назив модула

Напишите назив модула како је одлучила радна група. Неке од карактеристика доброг назива модула су сљедеће:

- Мора бити јасан и да одражава садржај модула;
- Мора бити релативно кратак (не дужи од једног реда)
- Мора се разликовати од назива других модула и од назива предмета.

5. Број модула за предмет

Упишите број модула. На примјер број = 1/05 значи да је то први модул од укупно 5 модула за тај предмет. Овај број је редни и на тај начин одражава редослед модула. „Редни“ у том смислу одређује редослед по коме ће се учити сваки модул из одређеног предмета. Тако се модул под бројем 02/05 изучава други по реду у одређеном предмету.

6. Шифра модула

Унесите шифру модула. Шифра која је кориштена у претходним фазама EU VET и GTZ програма је имала пет дијелова. Исто шифрирање ће се користити и сада. Сваки дио шифре пружа одређену информацију. Узмимо на примјер сваки дио шифре **IV – 31 – CT -03 – 01** значи сљедеће:

IV = се односи на степен образовања / профила у оквиру кога се овај модул развијао. Тако **IV** у овом примјеру значи да предмет, чијег је овај модул дио, припада занимање **IV** степена.

31 = је серијски број занимања у Класификацији занимања. Овај број се даје у фази планирања развоја нових профила.

CT (почетна слова „стручна теорија“ = означава групу предмета којим тај модул припада. Тако постоји пет могућих сетова иницијала у употреби: **ОП**

(општеобразовни предмети) за општеобразовне предмете; **ОПС** (општеобразовни предмет значајан за струку) за опште предмете везане за занимања; **СТ** (стручна теорија) за стручно-теоретске предмете; **СП** (стручна пракса / практична настава) за предмете стручне праксе; и **ИП** (изборни предмет).

03 = Означавача серијски број предмета у групи предмета. Тако **03** у датом примјеру значи трећи предмет у одређеној групи предмета.

01 = Показује редни број модула у оквиру предмета.

(Шифровање модула и неопходно уређење НПП-а у коме овако замишљене шифре дјелотворно функционишу ни у БиХ, а ни у РС нису у потпуности заживјели. Систем није до краја усаглашен, нити је успостављена адекватна база података. Није сачињен национални курикулум, нити је израђен NQF. Прим. Р.Р.Л.)

7. Датум завршетка модула

Упиши тачан датум када је модул завршен.

(Овдје се мисли на датум када је радна група коначно окончала рад на датом модулу. Прим. Р. Р. Л.)

8. Сврха модула

Упишите у рубрику главну сврху датог модула.

Сврха треба показати главни разлог због чега је овај модул укључен, шта је његова сврха, која је циљна група, за које занимање је овај модул развијен и тд.

Може се уписати и више сврха уколико једна није довољна да опише модул. Нормално, мање од 5 би било довољно јер ће се више информација дати у обрасцу код специфичних циљева и очекиваних резултата.

9. Посебни услови / предуслови / захтјеви

У овој рубрици упишите било које посебне захтјеве који су потребни како би ученик био у стању да похађа овај модул или би требао да помаже код испуњавања захтјева. На примјер: предуслове за упис, предуслов модула и опште претходно знање, са којим модулом се може комбиновати за одређену сертификацију и тд.

10. Циљеви модула

Овдје одредите главне специфичне циљеве који се требају постићи у овом модулу. Број потребних специфичних циљева зависи од ширине сваког модула и његовог трајања (у случајевима када модули имају различито трајање).

11. Јединице

Упишите називе појединачних јединица које представљају садржај овог модула. Ове јединице представљају дијелове на које је модул подијељен, оне су саставни дио модула, тј. садржај модула. Нормално, сваки назив јединице је везан за одговарајућу сврху и специфичне циљеве. Све јединице заједно чине укупни модул.

12. Резултати учења по јединици

Дефинишите, како је приказано у табели, за сваку јединицу знање, вјештине и личне компетенције које ученик мора постићи како би био у позицији да може прописно обавити одговарајући посао. Дефиниција ових елемената мора бити у складу са степеном профила.

(Није добро резултате учења дефинисати глаголским облицима за будућност, него се треба користити презентом (нпр. ученик зна да уради, ученик зна да објасни, а не ученик ће знати... Футур не гарантује успјешан резултат учења, он је у футуру у сфери претпоставке, а у презенту је конкретно реализован и тренутно мјерљив. Прим. Р.Р. Л.)

13. Смјернице за наставнике

Ове смјернице су дате да подрже наставника у предавању модула и морају одражавати посебно свако од 5 доле датих питања. Потребан је одређени напор да се упутства за наставнике повежу што је ближе могуће са утврђеним резултатима учења (а тиме и са стручним класификацијама).

13.1. Потребна средства и објекти

Наведите овдје која средства и који објекти су потребни за провођење обуке укључене у модул.

13.2. Наставне методе и технике

Овдје наведите посебне наставне методе и технике које сматрате најадекватнијим за извођење обуке у свакој јединици.

13.3. Наставна помоћна средства

Наведите овдје која наставна помоћна средства су потребна да би се обука успјешно извела.

13.4. Помоћна средства и материјали за учење

Наведите овдје материјале и средства која ће помоћи ученицима и уопштено наставне материјале које ученици требају користити приликом савладавања садржаја датог модула.

13.5. Оцјењивање научног

Наведите овдје потребну методологију за оцјењивање ученика везано за задатке предвиђене у овом модулу.

14. Повезаност НПП-а

Наведите овдје интердисциплинарне везе кроз НПП, тематске везе и односе овог модула. Принцип тематског укрштања добива све више нагласака у образовању и од наставника се очекује да га користе.

15. Ко може предавати овај модул

Ово питање је обухваћено легислативом БиХ. У случају да радне групе желе да дају одређени приједлог оvdје се треба специфицирати која категорија наставника (којих образовних и стручних квалификација) је подобна да проводи обуку из овог модула.

16. Тим за развијање модула

Оvdје се треба навести тим који развија одређени модул. Попуните у табели рубрике према називима сваке колоне. Титуле могу бити: ВЕТ наставник, ментор, међународни експерт, локални експерт и сл.

17. (Привремена ставка) Промјене у нацрту модула за вријеме његовог развијања

Ова ставка се треба избрисати по завршетку модула. Намјера је да се специфични приједлози за чланове радних група оvdје привремено уносе. Наведите одређени приједлог и напишите име појединца који је предложио промјене.

18. (Привремена ставка) Посебне напомене

Ова ставка се може избрисати по завршетку модула. Додајте оvdје специфичне напомене, ако их има, за које сматрате да су неопходне за извођење овог модула и за које нема посебно одређеног мјеста унутар обрасца.³⁸

Осим овог модела, односно формата за развијање и писање конкретног модула постоји и један старији формат који се задржао углавном код раније развијенијих модула. Он је развијен на основу већ помињаног PHARE VET-овог радног материјала из 2000. године па и његов образац оvdје доносимо.

Струка:					
Занимање:					
Предмет:					
Опис:					
Модул:					
Датум:		Шифра:		Редни број:	
Сврха:					
Специјални захтјеви / Предуслови:					
Циљеви:					
Јединице:					
РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА			СМЈЕРНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ		

³⁸ Помоћни материјали за учење, Обука савјетника из просвјетнопедагошких завода у БиХ, EU VET 3, септембар, 2008. године

Интеграција.
Извори:
Оцјењивање:

Када је ријеч о оцјењивању уз овако конципиран модул стоји и формат који служи као својеврсна помоћ наставнику, као одређено упутство за оцјењивање.

Ево једног модела таквог упутства из српског језика.

Важност	Јединице	Усмени испит	Тест	Писмени испит (есеј тест)
25%	Лирска пјесма	□	□	
25%	Приповијетка			
25%	Роман			□
25%	Драма			

Ми сматрамо да је новији формат – образац за писање модула садржајнији и систематичнији уз напомену да му се треба додати један ред, односно рубрика у којој би се увели извори учења, нпр. списак домаће и школске лектире и сл.

Као илустрацију развијених модула из српског језика овдје доносимо управо модуле МЕДИЈИ и ГРАЂЕЊЕ РИЈЕЧИ И ЛЕКСИКОЛОГИЈА како и слиједи уз напомену да то нису репрезентативни модули.

Први модул – МЕДИЈИ:

ФАМИЛИЈА	Све породице занимања
ЗАНИМАЊЕ	Сва трогодишња и четворогодишња занимања
ПРЕДМЕТ	Српски језик
МОДУЛ	Медији
РЕДНИ БРОЈ	6
ШИФРА МОДУЛА	ОП - 01 - 06
СВРХА МОДУЛА	Модул је дизајниран тако да омогући разумијевање улоге медија у друштву и послу .
СПЕЦИЈАЛНИ ЗАХТЈЕВИ / ПРЕДУСЛОВИ	Усвојено знање из модула ОП-01-01, ОП-01-02, ОП-01-03;
ЦИЉЕВИ	<ul style="list-style-type: none"> - Развијање способности критичког односа према медијима; - Кориштење вјештине говора, слушања, читања и писања у анализи медија, - Разумијевање утицаја медија на живот; - Афирмисање личних ставова и ефикасан рад у групи; - Развијање граматичке писмености и креативности у контексту медија; - Развијање разумијевања о технологији и техникама које се користе у медијима;
ЈЕДИНИЦЕ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Новине 2. Радио

3. ТВ

4. ФИЛМ

РЕЗУЛТАТИ

1. Новине

Ученик ће бити способан да: (*Боље је рећи ученик је способан да... Прим. Р.Р.Л.*)

- наведе врсте и категорије новина,
- објасни структуру различитих новина,
- састави вијест,
- испитује објективност – субјективност вијести,
- испита употребу фотографија у новинама,
- направи једну страницу новина,
- напише осврт на неки догађај у облику приче,
- објасни како се праве новине.

2. Радио

Ученик ће бити способан да :

- разликује врсте радио емисија,
- истражи популарност радио емисије,
- критички анализира популарну пјесму,
- објасни врсте радио емисија,
- састави оглас, рекламу или слоган за одређени производ,
- учествује у припреми и снимању радио емисије.

3. ТВ

Ученик ће бити способан да :

- препозна врсте ТВ емисија,
- истражује гледаност ТВ емисија,
- коментарише популарност ТВ емисије,
- опише разне ТВ сапунице наводећи њихове особине.

4. Филм

Ученик ће бити способан да :

- наведе врсте филмова,
- анализира филм,
- у писменој форми напише приказ филма.

СМЈЕРНИЦЕ

Јединица 1

Припремити примјерке различитих новина и у групном раду класификовати их по врстама.

Уочити структуру новина (рубрике), одредити коме су намијењене.

Припремити текст новинске вијести и објаснити на графофолији структуру вијести;

- ученици индивидуално састављају вијест и читају је.

Припремити исту вијест преузету из различитих новина, упоредити их и критички испитати (организовати групни рад).

Ученици припреме странице новина с фотографијама и илустрацијама, испитују и дају критички осврт на сврху фотографије у информисању (групни рад).

Испитати значај насловне странице у таблоиду, спортским и дневним новинама;
- осмисле насловну страницу на основу материјала које изаберу у групном раду.

Изабрати новински наслов и понудити ученицима да напишу причу, нпр.: из екологије или спорта.

Организовати посјету новинској кући или позвати новинара на час и дискутовати о процесу настанка новина.

Јединица 2

У групном раду ученици истражују програм радио - станица (локалне и државне) и класификују емисије, временски их одреде;
- обезбиједити презентацију групног рада.

Ученици самостално саставе питања за анкету и проведу је у школи.

Припремити двије снимљене популарне пјесме и анализирати их као лирску пјесму (тема, мотив, рима, рефрен, језик);

- објаснити њихову популарност.

Објаснити врсте радио емисија.

Радити индивидуално на састављању огласа , реклама и слогана;

- увјежбати читање.

Припремити и снимити кратку пропагандну емисију (користити диктафон, касетофон) или презентовати неку пјесму и дати кратки осврт на њу (сваки ученик ће урадити вјежбу).

Јединица 3

Обезбиједити групно размишљање о врстама ТВ емисија, каналима, временском трајању и презентације вијести.

Ученик припреми питања за анкету и проведе је;

- направи попис популарних ТВ емисија и рангира их према резултатима анкете.

Организовати дискусију у три групе (прва група ЗА, друга група ПРОТИВ популарне ТВ емисије;

- трећа група као порота доноси суд о вриједности аргумената.

Ученици код куће гледају ТВ сапуницу и састављају листу особина;

- праве групни извјештај о сапуницама;

- дискутовати о привлачности ТВ сапуница (стереотипне улоге, стил живота).

Јединица 4.

Групно размишљање о врстама филма и навођење примјера.

Ученици заједно погледају филм;

- организовати дискусију о главним и споредним улогама, теми и порукама филма.

У групном раду направити план за приказ радње филма.

ИНТЕГРАЦИЈА

1.Стручни предмети

ИЗВОРИ

- Јосип Бишкуп, Основе јавног комуницирања, Школска књига, Загреб, 1981.
- Правопис српскога језика (М.Пешикан, Ј. Јерковић. М. Пижурца),МС 1995.
- новине, часописи, ревије
- текст популарне пјесме по избору
- касете популарних пјесама
- огласи, рекламе, слогани за производ
- популарна ТВ сапуница (једна епизода)
- филм

ОЦЈЕЊИВАЊЕ

- ученици морају унапријед бити упознати са техникама оцјењивања и критеријумима оцјењивања;
- ученици морају остварити минимално 50% свих дефинисаних резултата учења у свим одабраним техникама оцјењивања;

Разрада техника оцјењивања

1. Усмени испит

Оцјењује се:

- интерпретација након слушања популарне пјесме;
- провођење анкете о слуханости радио емисије и анализа анкете.

2. Портфолио радова

- представља скуп ученичких радова
- своје радове ученици могу користити при усменој презентацији
- оцјењују се три рада од наведених које је одабрао ученик.

Оцјењује се:

- анализа фотографија,
- писање вијести,
- уређивање странице новина,
- истраживање странице новина,
- представљање начина анкетирања и рангирања резултата анкете о гледаности ТВ сапуница,
- састављање огласа, реклама и слогана за одређене производе из струке ученика.

3. Писмени испит

- писмени испит у трајању од два школска часа;
- писмени испит на крају модула;

Оцјењује се:

- приказ филма у писменој форми.

Важност тематских јединица

1. Новине, 30%
2. Радио, 30%
3. ТВ, 20%
4. Филм, 20%

Преглед техника оцјењивања

1. Новине, портфолио;
2. Радио, усмени испит, портфолио;
3. ТВ, портфолио;
4. Филм, писмени испит.

МОДУЛ ПРИПРЕМИО/ЛА (РАДНА ГРУПА)

ИЗМЈЕНЕ МОДУЛА (ДАТУМ, ИМЕ ОСОБЕ КОЈА ЈЕ НАПРАВИЛА ИЗМЈЕНЕ)

05.2006.

Радмила Јанковић, Пољопривредна школа, Бања Лука

Амира Хусагић, Мјешовита средња пољопривредно-ветеринарска и прехранбена школа, Сарајево

Луција Будимир, Средња школа «Нови Травник», Нови Травник

НАПОМЕНА

Други модул – ГРАЂЕЊЕ РИЈЕЧИ И ЛЕКСИКОЛОГИЈА:

Струка (назив): Све четворогодишње струке 3. разред		
Занимање: Сва четворогодишња занимања		
Предмет: Српски језик		
Опис предмета: Модул је обавезан за све треће разреде техничких школа.		
Модул (наслов): Грађење ријечи и лексикологија		
Датум: 31.5.2006.	Шифра III - ОП - 01- 08	Редни број: 8
Сврха:		
Модул обухвата област грађења ријечи и основе лексикологије.Омогућава да ученици схвате обрасце грађења ријечи као схеме у којима се виде граматичке основе и граматички наставци и разумију да је та способност неопходна за усавршавање свога и за учење других језика. У области лексикологије упознаће се о ријечи као јединици именовања, саставу лексике и сфери употребе.		
Специјални захтјеви/Предуслови		
Модули: ОП-01-02; ОП-01-05;		
Циљеви:		
<ul style="list-style-type: none"> • Познавање образаца грађења ријечи; • Разумијевање да се језик обогаћује грађењем нових ријечи; • Разумијевање да на састав лексике утичу културни и цивилизацијски контакти, географско сусједство и историјски аспект ; • Уочавање слојевитости књижевног језика и однос тога језика према ријечима нестандардног језика; • Развијање језичке културе. 		
Јединице:		
1.Грађење ријечи 2.Лексикологија		
Резултати учења		Смјернице за наставнике
1.Грађење ријечи Ученик ће бити способан да : (БОЉЕ ЈЕ РЕЋИ: Ученик зна да... Прим. Р.Р. Л.) <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам творба ријечи, • разликује појмове слободна и везана морфема, • разликује просте, изведене и сложене ријечи, 		Јединица 1. <ul style="list-style-type: none"> • Поновити са ученицима о врстама морфема. - дефинисати творбу ријечи ; -објаснити на примјерима појмове слободна и везана морфема, нпр.: пут-ић (употреба графофолије); -организовати групни рад и припремити задатке; -ученици одређују лексичко значење ријечи условљено везаном морфемом; -презентација радова; • припремити центре учења (III постера) -индивидуални рад; I постер Објаснити на примјерима по чему се разликују просте, изведене и сложене ријечи; -просте се не могу дијелити на морфеме; -изведене настају комбиновањем слободних и везаних морфема; -сложенице настају комбиновањем слободних морфема;

<ul style="list-style-type: none"> • наведе разлику између коријена ријечи и основе ријечи, • разликује лексичку - деривацијску морфему од граматичке - релацијске морфеме, • објасни начин грађења ријечи-деривација (извођење), • објасни појмове мотивна ријеч и мотивисана ријеч, • изврши издвајање значењског типа именице, придјева, глагола по семантичком значењу суфикса, • разликује начин грађења ријечи-слагање (композиција), 	<p>-задане ријечи ученици групишу према морфолошком саставу;</p> <p>II постер Морфемском анализом скупа ријечи заједничког значења утврђује се коријенска морфема.</p> <ul style="list-style-type: none"> - навести примјере једне породице ријечи; - ученици разврставају коријенску од суфиксалних морфема; - изводе закључак да коријен има опште лексичко значење скупа ријечи, - основа ријечи садржи лексичко значење једне ријечи; <p>III постер Навести примјере деривацијских (лексичких) морфема и граматичких (релацијских) морфема и објаснити њихову службу ;</p> <ul style="list-style-type: none"> - формулисати задатак, нпр.: пре-пис –ива-ти; - ученици раздвајају деривацијске и граматичке морфеме и објашњавају их. <ul style="list-style-type: none"> • објаснити начин грађења ријечи извођењем (деривација); - на графофолији графички представити извођење ријечи кад је мотивна ријеч именица, глагол, придјев; - организовати рад у паровима; - припремити задатке: - на примјерима изведених ријечи објашњава ју овај процес, - утврђују од које врсте ријечи потиче мотивисана ријеч; • објаснити важније моделе за извођење именица, придјева, глагола (употреба графофолије): - именице са значењем лица, - глаголске именице, - апстрактне именице, - суфикси субјективне оцјене (деминутиви, аугментативи); - присвојни придјеви - извођење глагола од мотивне именице и суфикса: - а, -ова, -ира, -иса, -и; - организовати рад у паровима; - припремити задатак; - ученици групишу ријечи по семантичком значењу суфикса; - подстакнути их да наводе и друге примјере и вјежбати правилно писање ријечи. • објаснити грађење ријечи слагањем-композиција на примјерима (употреба графофолије); - организовати групни рад; - припремити задатак;
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • објасни комбиновано грађење ријечи, • објасни грађење именичких сложеница, • објасни грађење скраћеница вишечланих назива , • објасни грађење именичких и придјевских полусложеница . <p>2.Лексикологија Ученик ће бити способан да :</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам лексикологија, • објасни гране лексикологије: етимологија, ономастика, терминологија и фразеологија, 	<ul style="list-style-type: none"> - ученици разврставају ријечи према типу : - срастањем посебних ријечи (или њихових основа), - срастањем посебних ријечи помоћу спојног вокала (о или е); - ученици проналазе примјере и објашњавају овај начин грађења ријечи (употреба уџбеника); <ul style="list-style-type: none"> • објаснити комбиновано грађење ријечи на примјерима (употреба графофолије); - организовати групни рад; - ученици проналазе примјере и објашњавају овај начин грађења ријечи; <ul style="list-style-type: none"> • објаснити на примјерима како се граде именичке сложенице (употреба графофолије); - организовати рад у паровима, - припремити задатке; - ученици разврставају именичке сложенице према начину грађења; - одређују граматичка значења именица; - правилно читају акцентоване именичке сложенице; • објаснити како се граде скраћенице - вишечланих назива на примјерима (употреба графофолије); - организовати рад у паровима; - припремити примјере за два начина грађења: акронима и формантних скраћеница; - вјежбати када се читају нескраћено , а када су претворене у ријечи. • објаснити како настају именичке и придјевске полусложенице ; - организовати рад у паровима; - припремити примјере; - вјежбати писање полусложеница. <p>Јединица 2.</p> <ul style="list-style-type: none"> • посјетити школску библиотеку и показати рјечнике; - објаснити појмове, поткријепити дефиницију примјерима (употреба графофолије); - припремити задатке, фотокопирати странице рјечника; - ученици раде у групама, издвајају стручну терминологију ; траже објашњења властитих имена, имена народа, мјеста и сл.; - презентација радова; • објаснити појмам лексем (употреба графофолије); - рад у паровима; - ученици ће, на неколико примјера, објаснити
--	---

<ul style="list-style-type: none"> • наведе особине лексеме, • разликује пунозначне и помоћне ријечи, • објасни појмове: <ul style="list-style-type: none"> - синоними, -антоними, -полисемија, -хомоними (хомографи и хомоморфи), -пароними, • уочи метафоричко и метонимијско значење ријечи, • разликује ријечи по: <ul style="list-style-type: none"> -употреби (опште и посебне), -старини (архаизми и неологизми), • објасни ријечи по простирању /припадању: <ul style="list-style-type: none"> -стандардни језик (ријечи српског језика, инерационализми и црквенословенске ријечи) -нестандардни језик (дијалектизми, регионализми, жаргонизми и вулгаризми), • објасни ријечи по стилогеној функцији (историзми), • објасни ријечи по поријеклу и појам преведенице-калкови, 	<p>особине ријечи (графемско обличје, један акценат, лексичко значење и синтаксичку функцију);</p> <ul style="list-style-type: none"> • припремити везани текст ; - ученици раде у групама и раздвајају пунозначне и помоћне ријечи; • објаснити појмове: синоними, антоними, полисемија, хомоними (хомографи и хомоморфи), пароними, употрежити графофолију; - организовати групни рад ; - припремити селективне задатке; - подстицати да се примјери наводе самостално, - презентација радова; • припремити примјере метафоричког значења у разговорном језику и у књижевном тексту; - примјере метонимијског значења повезати са синегдохом; - ученици раде индивидуално; - презентација радова; • објаснити подјелу ријечи по употреби; - припремити задатак; - ученици разврставају ријечи карактеристичне за поједине стилове изражавања и поједине дјелатности; - архаичне ријечи тумаче уз наставникову помоћ или користе рјечник; - презентација радова; • објаснити ријечи према простирању, употрежити графофолију; - рад у паровима; - текст у књижевној форми ученик напише у жаргону или обрнуто; - читање радова и упоређивање рјешења; • припремити књижевни текст, - рад у паровима; - ученици издвајају историзме ; траже тумачења ријечи у рјечнику; објашњавају њихову стилску вриједност; - презентација радова; • објаснити ријечи по поријеклу које су адаптиране у лексички фонд српског језика (турцизми, грецизми, мађаризми, германизми, романизми, англицизми); - објаснити појам калк - ријечи које чувају структуру изворног израза; - поставити велики папир с назначеним рубрикама страних ријечи: англицизми... - ученици самостално наводе примјере и
--	---

<ul style="list-style-type: none"> • препозна префиксе и суфиксе из класичних језика, • објасни појам термини и терминологијски рјечник, • објасни појам фразеологизам (идиом) и његову структуру; 	<p>записују их,</p> <ul style="list-style-type: none"> - провјеравају поријекло ријечи у рјечнику; • објаснити значења групе префикса и суфикса из грчког и латинског језика, употребити графофолију; - ученици самостално наводе примјере проширујући листу коју је припремио наставник; • објаснити појмове терминологијски рјечник и термини; - рад у паровима; - припремити задатке; - ученици самостално наводе стручну терминологију науке коју изучавају; - навести термине за које имамо домаће ријечи; - навести термине који се објашњавају синтагмом; • објаснити појам фразеологизам и помодне изразе; -припремити неколико примјера фразеологизама; -ученици откривају заснованост на метафоричком значењу;
<p>Интеграција: Страни језик</p>	
<p>Извори:</p> <p>Ж.Станојчић-Љ.Поповић: Граматика српског језика; Правилник српског језика; МС,1993. Милорад Телебак: Говоримо српски, "Глас српски" Бања Лука; - рјечници;</p>	
<p>Оцјењивање</p> <p>1.Усмена презентација Обухвата преглед: -презентацију групног рада / рада у паровима/ индивидуалног рада: на теме у области творбе ријечи и лексикологије; -одговор на питања која постављају ученици; -однос ученика према наставној грађи- предмету, другим ученицима и наставнику.</p> <p>2.Тест - на крају модула; - примијењени стандарди у припремању питања за тест; - тест је бодован и садржи 20 питања; - рад ученика на тесту траје један школски час.</p>	

Технике оцјењивања

Важност	Назив јединице	Усмена презентација	Тест
60%	1.Грађење ријечи		
40 %	2.Лексикологија	•	•

Важност техника оцјењивања:

Усмена презентација, 50%;

Тест, 50 %;

Неопходно је напоменути да су шифре ових модула непотпуне, извори учења у оквиру модула **Грађење ријечи и лексикологија** веома су лоше дефинисани, а и модуларне јединице у оквиру модуларних тема су упитне са становишта саме науке. **Неопходно би било овај модул у потпуности редефинисати у свим сегментима.**

По обрасцу развијеном у оквиру EU VET 3 који је овдје први образложен није развијен ниједан модул из **српског језика и књижевности**, а то би вјерујем било и занимљиво и врло корисно урадити можда баш на примјеру свих модула из граматике српског језика.

А како изгледа могући модел реализације једне *модуларне* (у традиционалној терминологији наставне) *јединице* показаћемо на примјеру узетом из модула **медији**, тема **радио**, а модуларна јединица је **Радио - емисије и њихова слушаност**. Текст који слиједи је преузет из нашег уџбеника *Медијска комуникација*.³⁹

РАДИО - ЕМИСИЈЕ И ЊИХОВА СЛУШАНОСТ

Циљ и задаци

Испитивање мишљења и ставова јавног мњења, па и слушаности радио-програма истражују се разним врстама анкета. Циљ ове модуларне јединице је усвајање појмова анкета и анкетирање као и овладавање техником анкетирања.

Уводне активности

1. Да ли твоји школски другови слушају радио-програм?
2. Колико програмски садржаји радио-програма заокупљају пажњу младих људи?
3. Како би ти установио које радио-емисије млади радо слушају?

Вјежбе – главне активности

АНКЕТА И АНКЕТИРАЊЕ

Да би се донио било који вриједносни суд о некој појави или ваљана процјена неког стања, односно став према некој друштвеној појави или неком проблему неопходно је прикупити одређене податке, мишљења или ставове. Прикупљању мишљења или ставова људи се прибјегава у различитим ситуацијама, а оне могу бити: истраживање односа грађана према новим цијенама производа и

³⁹ Војислав Гаковић, Раде Р. Лаловић, Медијска комуникација за други разред средњих стручних и техничких школа, Завод за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево, 2007.г.

услуга, ставова према новој књизи, односа према некој личности, композицији и много чему још.

То организовано прикупљање података од грађана се обично врши провођењем **анкете**. А анкета је метода истраживања које се заснива на постављању одређених питања из социјално-економских области, културе, образовања, здравства, политике и слично. Процес прикупљања одговора на унапријед дефинисана питања и обрада добијених одговора је **анкетирање**.

Свако анкетирање има свог наручиоца, а то је субјект који своје дјеловање жели подесити према резултатима анкете. Анкете се увијек раде на ограниченом узорку циљне групе. Узорак може бити мањи или већи број људи, може бити циљно одабран (нпр. ученици ОШ, студенти, спортисти, незапослени, пензионери и сл.), а може бити формиран и по систему случајног избора (нпр. позивом на случајно изабране бројеве телефона).

За провођење професионалних анкета ангажују се одређени институти као што је *Галупов институт*, ЦЕСИД и многи други институти за истраживање јавног мишљења.

Анкетом се често користе и медији кад желе да добију повратну информацију од својих слушалаца, читалаца или гледалаца. Тако се може испитати и слушаност одређеног радио-програма или радио-емисије.

АНКЕТА	
о популарности радио-емисије код младих	
1. Колико слушате радио-програм?	_____
2. Која радио-станица је најслушанија у вашем друштву?	_____
3. Наведи програмске садржаје који су ти посебно занимљиви и због чега?	_____
4. Коју радио-станицу ти радо слушаш?	_____
5. Када се емитује радио-емисија коју радо слушаш?	_____
6. Која је то емисија?	_____
7. Шта ти се у тој емисији посебно допада и због чега?	_____
8. Шта тој емисији недостаје?	_____
9. Да ли би још нешто додао емисији коју радо слушаш?	_____
10. Због чега би баш ти садржаји побољшали квалитет емисије?	_____

Питања и задаци

1. Радећи у паровима или мањим групама дефинишите циљеве наведене анкете.
2. Одреди циљну групу коју желиш да анкетираш.
3. Договорите се о начину обраде добијених података.

Завршне активности

1. На основу резултата проведене анкете установи која је емисија најслушанија.
2. Који су разлози њене популарности?
3. Има ли та емисија недостатака и који су?
4. припреми презентацију резултата проведене анкете.
5. Самостално сачини анкету којом ћеш установити које музичке групе најчешће слушају ученици ваше школе и због чега.

6. У напријед анализираним текстовима, иако исти својим насловима обећавају одговор на питање шта је модуларна настава, не налазимо експлицитно дат одговор на ово питање. Аутори синтагму *модуларна настава* употребљавају као подразумевани и познати појам који се понекад, а код неких аутора врло често граничи, па чак и поистовјећује са појмом *модуларни НПП*, односно *курукулум*. Једино руски аутори Третјаков и Сеновски дјелимично, али не и у цијелости експлицитно дефинишу појам **модуларизоване** наставе говорећи да *та модернизована настава која у суштини има „модуларну организацију“ гдје „конструкција наставне грађе обезбеђује сваком ученику постизање одређених дидактичких задатака.“ је све више прихваћена у школама не само у западним земљама него и у Европи у цијели* остављајући нам питање и даље отвореним, а одговор потпуно недоречен.

Нама се ипак чини да је у овом тренутку веома ризично говорити шта је то у ствари модуларна настава и да ли она као теоријски заокружена наставна врста уопште постоји, али смо сигурни да је у школској пракси реално присутан НПП који можемо назвати модуларним. Реализација тог модуларног НПП-а у школи очигледно подразумева примјену нових наставних метода и облика рада, нови однос ученика према материји и свакако нови наставников однос према учесницима у наставном процесу и према свим параметрима наставе. Та нова наставна технологија је по нашем дубоком убјеђењу најближа тзв. *активној настави*⁴⁰ и *активном учењу*⁴¹ са свим њиховим параметрима.

Према томе, **модуларна настава је** само други термин за активну наставу и активно учење, а не никако посебна врста наставе.

За реализацију ове врсте наставе умјесто традиционалних облика наставе и учења предлажу се методе и облици активне наставе и учења као их посматра и Ненад Сузић⁴², а неке разлике између једне и друге врсте наставе се виде у наредној табели.

ТРАДИЦИОНАЛНА НАСТАВА	АКТИВНА НАСТАВА
1. Механичко (дословно)	1. Смислено
2. Вербално	2. Мултимедијско, практично
3. Рецептивно (примање, усвајање)	3. Активно – учење путем открића
4. Конвергентно (логичко, дедуктивно)	4. Дивергентно (стваралачко, индуктивно)
5. Учење уз минимум помагала	5. Самостални рад ученика на изворима знања
6. Преовлађује фронтални рад	6. Рад у малим групама, тимска настава, индивидуализација

Ево још неколико кључних разлика између традиционалне и савремене наставе која је заснована на активном учењу и оријентисана ка остваривању исхода учења. Атрибути традиционалне и савремене наставе који слиједе се у скоро истом облику сусрећу код већине аутора када говоре о разликама између ова два типа наставе те их и ми као јасну илустрацију овдје доносимо.

ТРАДИЦИОНАЛНА НАСТАВА	САВРЕМЕНА НАСТАВА
1. Настава оријентисана на реализацију садржаја НПП-а	1. Настава оријентисана на реализацију циљева и исхода учења
2. Главни акценат је на наставнику и на процесу подучавања.	2. Нагласак је на ученику, његовим могућностима, интересима и на процесу учења (како учити).
3. Праћење и вредновање квалитета своди се на вредновање реализације НПП-а.	3. Вредновање је оријентисано на степен остварености исхода учења.

⁴⁰ Ненад Сузић, Активна настава, Васпитање и образовање бр. 5-6, 1997.

⁴¹ Иван Ивић, Ана Пешикан, Слободан Антић, Активно учење, Београд, 2001.

⁴² Ненад Сузић, Активна настава, Васпитање и образовање бр. 5-6, 1997.

У традиционалној настави захтјеви према ученику су углавном дефинисани питањима као што су: испричај, дефиниши, наброј, израчунај, гдје, када, ко, док у савременој настави оријентисаној на исходе учења преовладавају питања типа: примијени у новим условима, искористи познати модел, пронађи нову примјену, образложи лични став, упореди са сличним ситуацијама, због чега тако мислиш и слично што ученика доводи у ситуацију да у реалним околностима примјењује и провјерава стечена знања, а не да само памти и по потреби репродукује усвојене чињенице.

7. За успјешну реализацију модуларног НПП-а неопходно је и нешто другачије планирање и програмирање наставног рада. Наиме, у оквиру наставног предмета је утврђен редосљед реализације појединих модула и планирани број часова за сваки модул. У Републици Српској и БиХ у цјелини у свим модулима и из свих предмета за реализацију планираних исхода учења наставник на располагању има 34 часа. Остали захтјеви о којим ваља водити рачуна приликом планирања и програмирања овако конципираних наставних садржаја произилазе из доктрине саме активне наставе, односно активног учења. Прије свега мора се водити рачуна да је наставник овдје помагач у процесу наставе, невидљиви водич, предавач који тумачи стварност и најновија научна достигнућа, менаџер информација, стваралац сарадничких тимова, онај који развија методе учења примјењиве током цјеложивотног учења, а ученик је активни учесник процеса учења, слободни питалица, истраживач који активно тражи одговоре на отворена питања, консултант и консултована особа и сл.

Имајући све ово у виду наставник мора знати да планирање и програмирање није повремено, нити привремено посао. То је смишљен и плански организован процес који се континуирано одвија током цијеле године и саставни је дио образовно-васпитног процеса. Планирање обухвата задатке које треба обавити у одређено вријеме, облике и методе рада те извршиоце као појединце или групе ученика. Планирањем се наставни садржаји дијеле на логичке и смислене цјелине, област, тема, јединица, па то због тога и није механичко распоређивање садржаја него системско осмишљавање и садржаја и процеса. Реализација овако замишљене и испланиране наставе подразумијева не само реализацију као такву, него праћење, мјерење, вредновање и оцјењивање.

Планирање и програмирање за реализацију модуларног НПП-а као и планирање у традиционалној настави има два основна вида, а то су глобално (на нивоу модула) и оперативно, мјесечно планирање.

Ми овдје доносимо моделе могућих функционалних образаца за оба ова вида планирања користећи се примјерима из наставе српскога језика, конкретног модула **медији**.

ШКОЛА: _____

РАЗРЕД: _____

НАСТАВНИК : _____

ПРЕДМЕТ: _____

ГЛОБАЛНИ ПРОГРАМ РАДА

МОДУЛ (назив и шифра)	МОДУЛАРНА ТЕМА	БРОЈ И НАСЛОВИ МОДУЛАРНИХ (наставних) ЈЕДИНИЦА	НЕОПХОДНИ БРОЈ ЧАСОВА	ОРЈЕНТАЦИОНО ВРИЈЕМЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ
МЕДИЈИ III- ?- OP - 01 - 06	НОВИНЕ		8	фебруар
	РАДИО		8	март
	ФИЛМ		8	април
	ТЕЛЕВИЗИЈА		8	мај

МЈЕСТО И ДАТУМ: _____

***** * * * * *****

ШКОЛА. _____

РАЗРЕД: _____

НАСТАВНИК : _____

ПРЕДМЕТ: _____

МЈЕСЕЧНИ ПРОГРАМ РАДА

ПРЕДМЕТ. _____ МОДУЛ: _____ МЈЕСЕЦ : _____

СЕДМИЦА	БРОЈ ЧАСОВА	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ -ТЕМЕ И ЈЕДИНИЦЕ-	ИСХОДИ /РЕЗУЛТАТИ/ УЧЕЊА	НАПОМЕНА
Од _____ до _____	2			
Од _____ до _____	2			
Од _____ до _____	2			
Од _____ до _____	2			
Од _____ до _____	0,2 или 1			

ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА АКТИВНОСТИ НА ЧАСУ

МОДУЛ: _____ МОДУЛАРНА ЈЕДИНИЦА: _____

ИСХОДИ УЧЕЊА: _____

Минутажа	Облици рада	Методе	Наставна средства	Активности наставника	Активности ученика
0-10					
11-40					
41-45					

8. У савременој докимолошкој теорији и пракси стално се врши преиспитивање старих и провјера нових модела вредновања знања ученика коме се приступа са педагошког, психолошког, друштвеног и многих других стајалишта. Осим традиционалног сумативног оцјењивања које познаје углавном петостепену скалу процјене од недовољан (1) до одличан (5) све чешће се говори и о формативном оцјењивању ученичких постигнућа. У расправама о оцјењивању не говори се само о ономе шта се

оцјењује и како се оцјењује, него и због чега се оцјењује. Због различитих методолошких и практичних приступа оцјењивању ученичких постигнућа често се поставља питање да ли наставник оцјењује или процјењује стечена знања ученика као што се поставља и питање које није само методолошко него у извјесном смислу и правно, а односи се на квалитет знања, односно на квалитативну скалу која даје одговоре на подпитања која количина и квалитет знања одговара којој оцјени у петостепеној скали. Постављају се и многа друга реална питања као што су она која говоре о неопходности ваљаног дефинисања специфичних разлика у оцјењивању усмених одговора, писмених задатака, низова задатака објективног типа и разних тестова знања, оцјена портофолија, оцјена практичног рада и сл. Наравно, ту су и питања реалне важности појединих тема у одређеном предмету или модулу у односу на главни прокламовани исход учења и многа друга питања.

Ми овдје нећемо водити теоријску расправу о појединим врстама провјере ученичких постигнућа, нити о методолошким концептима, али ћемо скренути пажњу на неколико практичних проблема који се јављају или могу јавити у вредновању знања ученика који похађају наставу по модуларном НПП-у. Иако су уз сваки конкретни модул и у Републици Српској, и у БиХ у цјелини дата извјесна упутства за оцјењивање дилеме нису отклоњене. Та упутства углавном изгледају овако:

Предмет: Српски језик

Модул: Комуникација на радном мјесту

ОЦЈЕЊИВАЊЕ

- ученици морају унапријед бити упознати са техникама оцјењивања и критеријумима оцјењивања;
- ученици морају остварити минимално 50% свих дефинисаних резултата учења у свим одабраним техникама оцјењивања.

Разрада техника оцјењивања

1. Слушни испит

- тест за способности слушања и интерпретације;
- текст којим се провјерава слушање треба бити снимљен и ученици га слушају једанпут;
- затим читају исти текст пет минута;
- припремити питања за тест којим се провјерава слушање;

Оцјењује се:

- тестирање након слушања текста (оцјењивање интерпретације након слушања);
- оцјењивање представљања и слушања при телефонирању.

2. Усмени испит

- у оцјењивању учествују професор и ученици (повремено);

Оцјењује се:

- кратка презентација по избору ученика (користити листу питања за оцјењивање, нпр.: колико ученика презентује, како је презентовано, како говоре – тон, дикција, темпо и др., да ли је презентација интересантна);
- телефонски разговор;
- читање.

3. Портфолио

- представља скуп ученичких радова које ученици могу користити при усменој презентацији.

Оцјењује се:

- самостални рад ученика на писању телеграма, огласа, омотница, образаца, дневника;
- примјери записаних телефонских порука.

4. Писмени испит

- писмени испит у трајању од једног школског часа;

- писмени испит током првог модула;

Оцјењује се:

- састав о свом радном мјесту;

- јасноћа и правилност.

Важност тематских јединица:

- Говорење и слушање, 40 %

- Писање и читање, 40%

- Телефонска комуникација, 20%

Преглед техника оцјењивања:

- Говорење и слушање, усмени испит, слушни испит;

- Писање и читање, усмени испит, писмени испит, портфолио радова;

- Телефонска комуникација, слушни испит, усмени испит, портфолио радова.

Предмет: Српски језик

Модул: Књижевно наслеђе од антике до просвјетитељства

Оцјењивање

Интервју

Обухвата оцјењивање:

- познавање структуре и анализирање књижевног дјела;
- уочавање одлика књижевног правца на тексту;
- познавање временског оквира одређеног књижевног правца, одлика, књижевних врста, представника и дјела;
- изношење критичког става о дјелу у односу на савременост;
- тумачење сентенце из епохе рационализма;
- доказивање личног става чињеницама из текста;

Портофолио

Обухвата оцјењивање :

критерије оцјењивања портфолија које је дефинисао ученик;

збирку радова портфолија које је одабрао ученик;

преглед плана рада за учешће у “округлом столу” са доказом о личном учешћу;

- преглед драматизације одломка средњовјековне биографије;
- преглед плана за тумачење једне крилатице и забиљежене крилатице о којима се говорило;
- преглед временског оквира књижевног правца, обиљежја, књижевне врсте, представници и дјела (истражена три правца, периода).

Есеј

рад ученика на есеју један школски час;

Оцјењивање обухвата:

лично реаговање на народну пјесму/приповијетку;

Тест

на крају модула;

питања предвиђена за тест из дефинисаних тематских јединица;

примијењени стандарди у припремању питања за тест: питања вишеструког избора, тачно – нетачно, спаривање/повезивање дијелова, довршавање исказа и питања са кратким одговорима, есеј - питања;

тест је бодован, садржи 20 питања;

- рад ученика на тесту у трајању два школска часа.

Табеларни преглед важности тематских јединица
Технике оцјењивања

Важност	Назив тематске јединице	Интервју	Портофолио	Есеј	Тест
30%	Књижевност старог вјека (антика)		•	•	•
35%	Средњовјековна и народна књижевност	•	•	•	•
35%	Књ. наслеђе од хуманизма до просвјетитељства	•	•		•

А када проблеми настају?

Проблеми настају оног тренутка када наставник треба примијени провјеру знања нпр. путем портофолија и када треба да оцијени тај портофолијо о коме на факултету није ништа учио, када треба да сачини ваљан *низ задатака објективног типа* и да оцијени те задатке и поготово када треба да дефинише параметре за оцјену *есеј теста*.

Овдје велике проблеме ствара и законодавац који је прописао да ученик чије знање се провјерава низом задатака објективног типа треба да тачно одговори најмање на 50% питања да би добио позитивну оцјену, а нигдје нису дата неопходна упутства и параметри о захтјевности задатака и ајтема у таквом низу задатака објективног типа гдје је најнижи праг пролазности 50%. У науци је овај гранични проценат потпуно релативан и он зависи од тежине самог теста ил низа задатака објективног типа.

Стручна литература која се бави проблематиком израде и оцјењивања низова задатака објективног типа и тестова знања детаљно одговара на ова питања⁴³ па би било заиста неопходно да се тема *Оцјењивање ученичких постигнућа задацима објективног типа* уврсти у програме обавезног

⁴³ Види: Драгана Бјекић, Жељко М. Папић, ОЦЕЊИВАЊЕ – приручник за оцењивање у средњем стручном образовању, Београд, 2005.г; Методе оцењивања у средњем стручном образовању, Београд, 2008; В. Мужих, Тестови знања, Загреб, 1961; Раде Р. Лаловић, О тестовима знања, Настава 1-2/2009, Бањалука; free-zg.htnet.hr/Zeljko_Vurcar/Ocjenjivanje_ucenika.pdf, прочитано, 10. јуна 2011; Сандра Кадум - Бошњак, Даворин Брајковић, Праћење, провјеравање и оцјењивање ученика у настави, Методички обзори 2/2007; Томислав Гргин, Школска докимологија, www.scribd.com

стручног усавршавања у свим школама, а такође и у наставне програме свих методика на наставничким факултетима.

Када је ријеч о оцјењивању „есеј теста“ ми овдје доносимо један од могућих модела који је максимално еластично постављен и који користе стручни савјетници у Републици Српској. Ево како тај модел изгледа.

ЕЛЕМЕНТИ ВРЕДНОВАЊА ЛИРСКЕ ПЈЕСМЕ	ДА (+)	НЕ (-)	дјелимично (x)
1. ЧИТАЊЕ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ ТЕКСТА			
облик (форма) и основна обиљежја ове лирске пјесме (строфа, стих, ритам, рима и сл.)			
врста пјесме и њене особине			
пјесников однос према стварности			
основно расположење			
атмосфера			
осјећања			
поступци којим је пјесма обликована: мотиви, пјесничке слике			
стилске фигуре			
формулисана поента пјесме			
изражен лични став			
2. КОМПОЗИЦИОНО ОБЛИКОВАЊЕ УЧЕНИКОВОГ РАДА			
основни структурни елементи (увод, разрада, закључак)			
текст смисаоно функционише као цјелина			
3. ЈЕЗИЧКА КОРЕКТНОСТ			
адекватна и примјерена лексика			
синтаксичка коректност			
граматичка коректност			
правописна коректност			
4. РУКОПИС И УРЕДНОСТ			
нечитко и неуредно			
углавном читко и уредно			
сасвим читко и уредно			
УКУПНИ ПРОЦЕНТИ РЕАЛИЗОВАНИХ ОДГОВОРА			

Важност појединих наведених области се обично узима у складу са сљедећим процентима: читање и разумијевање текста - 45%; композиционо обликовање учениковог рада - 20%; језичка коректност - 25% и рукопис и уредност - 10%.

Да би се добијени параметри превели у конкретну бројчану оцјену обично се користи кључ који даје идеалну Гаусову криву, односно интервали од по 20% позитивних одговора /0 – 20 % = недовољан (1), 21 -40 % = довољан (2), 41 – 60 % = добар (3), 61 – 80 % = врло добар (4), 81 – 100% = одличан (5)/ или неки други погодан кључ који даје објективну процјену постигнућа.

Наравно, има и других сличних начина вредновања *есеј теста* попут општеприхваћеног модела у Хрватској у оквиру државне матуре (види: www.prva.hr) гдје су између осталог дате и напомене које јасно говоре који се рад неће вредновати, односно када ће безусловно добити нула бодова⁴⁴.

Када је ријеч о провјери ученичких постигнућа пунем портофолија онда је заиста неопходно консултовати литературу, а нама се чини најпогоднија књига *Оцјењивање на основу портофолија*⁴⁵. У овом корисном приручнику се каже „Портофолио ученика је једино средство за оцењивање где ученици

⁴⁴ „есеј се неће вредновати и добиће нула (0) бодова у овим ситуацијама: приступник је непристојан у изражавању; ..се изравно обраћа оцјењивачу; пише вицеце или пјесме; црта, илустрира на листу..; није одговорио на задатак; ..има недопуштен број ријечи; рукопис је потпуно нечитљив; ..написан је великим тисканим словима...

⁴⁵ Ш.Д.Изли, К. Мичел, Оцјењивање на основу портофолија, Креативни центар, Београд, 2005.

и наставници делују као партнери у процесу оцењивања. То је аутентичан облик оцењивања који омогућава ученицима усвајање животно важних вештина. (...) У оцењивању помоћу портфолија активна укљученост ученика је од суштинске важности. Ученик бира радове за портфолију, размишља о избору, суди о њему и развија нове циљеве учења на основу сопствених успеха.⁴⁶

Дакле, у оцјену из одговарајућег портфолија не улази само квалитет одређеног броја ученикових радова, него и његов труд, однос према раду, однос према сарадницима, континуитет напредовања и сл.

Имајући у виду равноправност свих облика и видова оцењивања, а на основу конкретних оцјена и општег утиска о учениковим постигнућима изводи се и конкретна оцјена одговарајућег модула.

Када је ријеч о закључној оцјени из неког предмета, било да је ријеч о закључној оцјени на полугодишту или на крају године како је то законодавац и предвидио отварају се нова питања, а главно је да ли закључну оцјену изводимо као просјечну оцјену свих позитивно оцијењених модула или на неки други начин. Већина наставника и школа се определилило за извођење закључне оцјене на основу просјечне оцјене свих модула. Сви ти поступци су регулисани одговарајућим правилником о оцењивању ученика у средњим школама.

Неопходно је напоменути да се у пракси у Републици Српској покушао развити нови систем оцењивања исхода учења у оквиру модуларног НПП-а. Овај систем је остао на нивоу експеримента и ми га овдје представљамо без посебних коментара третирајући га као један од радних материјала којим је покушано да се ријеше одређене дилеме присутне у пракси и ништа више од тога. Ево како у оригиналу изгледа тај модел.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПО МОДУЛИМА

Предмет има 2 или више модула .Сви модули заједно у оквиру једног предмета вриједи укупно 100 бодова .

Примјер:

Предмет: **Практична настава из рачуноводства и пословне кореспонденције**

Сви модули вриједи 100 бодова. Професор одређују значај појединих модула и сходно томе даје и бодове за поједине модуле.

РАЧУНОВОДСТВО 40 бодова				ПОСЛОВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА 60 бодова			
МОДУЛИ	Могући бодови	Освојени бодови	Оцјена	МОДУЛИ	Могући бодови	Освојени бодови	Оцјена
Модул 01	10	5	број освој. бодова 5 x 5 :10 (број могућих бодова) = 2,5	Модул 01	20	10	10x5:20= 2,5
Модул 02	20	6	6 x 5:20 =1,5	Модул 02	30	15	15x5:30= 2,5
Модул 03	10	6	6 x 5 :30 = 1	Модул 03	10	5	5x5:10=2 ,5
<u>Оцјена 3 модула</u>	<u>40</u>	<u>17</u>	<u>17 x5:40=2,12</u>	<u>Оцјена 3 модула</u>	<u>60</u>	<u>30</u>	<u>30x5:60= 2,5</u>
Коначна оцјена на крају године за предмет се изводи : Укупан број освојених бодова из: сабрати укупан број бодова из рачуноводства и пословне кореспонденције (17+30) x 5 : 100 = 2,35 (довољан)							

⁴⁶ Исто, стр. 19.

С обзиром да унутар сваког модула има сегмената или јединица сваки од њих се посебно бодује нпр:

Модул 01. Рачуноводство има 4 сегмента (наставне јединице) којима је професор по важности дао 10 могућих бодова. Професор ће за сваку наставну јединицу одредити број бодова нпр: прва наставна јединица 2 бода; друга наставна јединица 4 бода; трећа наставна јединица 2 бода и четврта наставна јединица 2 бода.

Начин претварања бодова у оцјене је исти: број освојених бодова помножен са 5 и подијелен са бројем могућих бодова –у овом случају то је 10 бодова.

Професор ће за свако одјељење имати портофолио (збирка свих ученичких радова) и евиденција о праћењу напредовања ученика тј. Активности у оквиру модула. (сваки ученик има свој лист у који се уносе бодови –оцјене из наставних јединица унутар сваког обрађеног модула).

Ако предмет има више модула од којих је на крају школске године само један модул негативно оцијенен онда се поправни испит полаже само из тога модула, али то је више проблем правне него методолошке природе.

Из свега реченог се види да је систем оцјењивања ученичких постигнућа у највећем и у најбитнијем дијелу остао заробљен у разредночасовном систему. Доследном примјеном модуларног наставног плана и програма, односно курикулума у извјесном смислу се губи смисао полугодишњег и годишњег закључивања оцјена на нивоу предмета па можда и извођење општег успјеха ученика на крају године. У модуларном систему су довољне само оцјене из модула, а систем распореда модула у оквиру одређених предмета по разредима би био сличан систему распореда предмета и испита на универзитету и уређен самим курикулумом, односно модуларним НПП-ом.

Чини нам се да би се и у овом правцу могло размишљати у наредним временима.

9. Након свега овдје реченог као логични се намећу сљедећи закључци:

- Неопходно је до краја теоријски дефинисати појмове модуларна настава, модуларни наставни план и програм, планирање и програмирање у модуларној настави;

- У оквиру предмета методика наставе на свим наставничким факултетима посветити неопходну пажњу модуларној настави и планирању и програмирању модуларне наставе јер се код наставника почетника осјећа недостатак знања из те области;

- Сачинити конзистентне програме континуираног стручног усавршавања наставника који би били усмјерени на подизање стручних компетенција везаних за модуларну наставу;

- Иако је нпр. у Србији о оцјењивању ученичких постигнућа говорено релативно доста⁴⁷ па се са тим ставовима наставници у Републици Српској на неки начин могу и упознати, неопходно је још једном размотрити могућност нових начина праћења, мјерења и вредновања, односно оцјењивања ученичких постигнућа у средњим стручним и техничким школама не само на теоријској, него и на практичној равни.

Rade R. Lalović, adviser

THE MODULAR TEACHING

SUMMARY

In the first decade of the 21 century in the Republic of Serbian in Bosnia and Herzegovina as a whole begin to significant activities related to the reform of vocational education. These activities are the first link in the framework of the PHARE VET support and EU support to VET. The main work is done in the design of a modular curriculum. Bearing

⁴⁷ Драгана Бјекић, Жељко М. Папић, ОЦЕЊИВАЊЕ – приручник за оцењивање у средњем стручном образовању, Београд, 2005.г; Методе оцењивања у средњем стручном образовању, Београд, 2008

in mind the fact that the notions of modular curriculum, modular courses, modular planning and programming a bit or at least insufficiently discussed here are trying to instructive way to clarify the aforementioned concepts

Key words: module, modular courses, modular planning, active teaching methods

ЛИТЕРАТУРА

1. И. Третјаков, И.Б. Сеновски, Технологија модуларне наставе у школи, Образовна технологија бр. 3/2003.
2. Радомир Живковић, Модуларна, дистантна и микро настава Образовна технологија бр. 2-3/2006
3. Младен и Нада Вилотијевић, Модуларна настава, www.edu-soft.rs/cms/ прочитано 25. маја, 2011.
4. Практичан приступ развоју методологије наставног програма у Босни и Херцеговини, Phare program za stručno obrazovanje i obuku Bosna i Hercegovina, прољеће, 2000. године
5. Помоћни материјал за учење, Обука савјетника из просвјетнопедагошких завода у БиХ, EU VET 3, септембар, 2008. године.
6. Peter Van Engelshoven, Момир Деспотовић, Искра Максимовић, Александра Пејатовић, Методологија развоја наставног програма у средњем стручном образовању и образовању одраслих, Београд, недатирано
7. Војислав Гаковић, Раде Р. Лаловић, Медијска комуникација за други разред средњих стручних и техничких школа, Завод за уџбенике и наставна средства Источно Сарајево, 2007.г
8. Ненад Сузић, Активна настава, Васпитање и образовање бр. 5-6, 1997.
9. Иван Ивић, Ана Пешикан, Слободан Антић, Активно учење, Београд, 2001.
10. Ш.Д.Изли, К. Мичел, Оцењивање на основу портфолија, Креативни центар, Београд
11. Драгана Бјекић, Жељко М. Папић, ОЦЕЊИВАЊЕ – приручник за оцењивање у средњем стручном образовању, Београд, 2005.г
12. Методе оцењивања у средњем стручном образовању, Београд, 2008;
13. В. Мужих, Тестови знања, Загреб, 1961
14. Раде Р. Лаловић, О тестовима знања, Настава 1-2/2009
15. [free-zg.htnet.hr/Zeljko Vucsar/Ocjenjivanje ucenika.pdf](http://free-zg.htnet.hr/Zeljko_Vucsar/Ocjenjivanje_ucenika.pdf), прочитано, 10. јуна 2011
16. Сандра Кадум - Бошњак, Даворин Брајковић, Праћење, провјеравање и оцењивање ученика у настави, Методички обзори 2/2007
17. Томислав Гргин, Школска докимологија, www.scribd.com